

Soru-Cevap

İkrâh-ı Mülcî ve Kalp Bağışının Haram Olması

Saleem Eshaq'a

Soru:

Esselamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Şeriatın maksatlarından biri de nefsi korumak olup bir bütün olarak hükümlerin illeti anlamına gelmediği gibi tek bir hükmün illeti anlamına da gelmez. Şeriattaki zaruretler yasakları mubah kılar kaidesi hakkında doğru olan, özellikle ölümcül kıtlıklar meydana geldiğinde insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için yeme ve içme konusu hakkındadır.

İkrah-ı Mülcî (Bir kimseyi ölümle veya bir uzvunu (organını) yok etmekle, şiddetli dövmeyle veya bütün malını telef etmekle (zarar vermekle) korkutarak rızası dışında bir işi zorla yaptırmak), malın ve canın bir kısmının alınması, vücudun bir kısmının kesilmesi, tehdit, livata, mahremlerle zina durumunda küfür kelimesini teleffuz etmeyi mubah kılmaktadır.

Bu anlayış ışığında soru şudur; doktorların bir kişiye, kalp nakline ihtiyacı olduğunu, aksi taktirde zannı galibe göre öleceğini söylemesi caiz midir? Öldükten sonra kalp bağışlamanın haram olduğu ve bağış dışında bağışlanan bir organın alınmasının da aynı şekilde olduğu bilinmektedir.

Lütfen bana yardımcı olun. Allah sizi hayırla mükafatlandırsın.

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Sorunuzda, maksatlar, zaruretler, ikrah-ı mülcî ve öldükten sonra kalbi bağışlamanın haram olması konularına vakıf olduğunuz gayet açıktır... Bununla birlikte doktorların zannı galibine göre kalp nakli yapılmadığı taktirde ölecek olan bir kişiye kalp naklinin yapılmasının hükmü hakkında soruyor ve organ bağışı ile bağışlanan organın alınması arasındaki farka işaret ediyorsunuz...

Birincisi: Sorunuzu cevaplamadan önce, organ nakli konusunda H. 23 Rabi'u'l Âhir 1440 M. 30/12/2018 tarihinde yayınladığımız soru cevapta geçenlerin bir kısmını aktaracağım:

[...Organ nakli ile ilgili olan sorunuza gelince; klonlama kitapçığında açıklandığı üzere kanı masum olan ölen birinden canlı olan birine organ nakli yapılmasının haram olduğuna delalet delilleri gördüğünüz açıktır. Kitapçıkta, ölüden canlı olan birine organ naklinin haram olduğuna dair istidlal iki durumu kapsamaktadır ki bunlar şunlardır:

1- Ölümünden sonra hiç kimsenin ölünün vücudu üzerinde tasarruf hakkı yoktur. Dolayısıyla şerî delillilerin delalet ettiği gibi ölen kişinin de ölümünden sonra vücudu üzerinden hiçbir yetkisi olmadığı gibi onun varislerinin de ölümünden sonra ölünün bedeni üzerinde hiçbir yetkileri yoktur... Binaenaleyh ne ölen kişinin ne de varislerin ölen kişinin vücudundan bir organ bağışlama hakları yoktur. Çünkü o, onların mülkiyetlerinde değildir ve onun üzerinde hiçbir yetkileri de yoktur...

2- Ölüye saldırmak ve ona eziyet etmek caiz olmadığı gibi aynı şekilde onun biçimini bozmak da caiz değildir... Bu da aşağıdaki şekildedir:

a- Saldırmanın ve eziyet etmenin haram olmasına gelince; nitekim “ölünün de canlı olanın kutsallığına sahip olduğuna açıkça delalet eden deliller olduğu gibi ölülerin kutsallığını çiğnemenin ve ona zarar vermenin de dirilerin kutsallığını çiğnemek ve ona zarar vermek gibi olduğuna açıkça delalet eden” deliller vardır. Dolayısıyla canlı olan birine saldırarak onun karnını yarmak, boynunu kesmek, gözünü çıkarmak ve kemiğini kırmak caiz olmadığı gibi aynı şekilde ölüye de saldırarak onun karnını yarmak, boynunu kesmek, gözünü çıkarmak ve kemiğini kırmak da caiz değildir. Ayrıca canlı olana söverek veya vurarak ya da yaralayarak eziyet etmek haram olduğu gibi aynı şekilde ölüye de söverek veya vurarak ya da yaralayarak eziyet etmek de haramdır...” Buna dair hadisler şunlardır:

- Müminlerin annesi Aişe Radiyallahu Anha’dan Allah’ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: **“Ölünün kemiğini kırmak, onu diri iken kırmak gibidir.”** [Ahmed, Ebu Davud ve Hibban rivayet ettiler.]

- Ahmed, Amir İbn Hazm el-Ensari kanalıyla kendisini bir mezarın üzerinde otururken gören Allah Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle dediğini rivayet etmiştir: لَا تُؤْذِ صَاحِبَ الْقَبْرِ **“Mezar sahibine zarar vermeyin!”**

- Muslim ve Ahmed, Ebu Hureyra’dan Allah Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle dediğini rivayet ettiler: لَا تَجْلِسْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتُحْرَقَ ثِيَابُهُ فَتُخْلَصَ إِلَى جُلْدِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرِ لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتُحْرَقَ ثِيَابُهُ فَتُخْلَصَ إِلَى جُلْدِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرِ **“Sizden birinizin bir kor üzerine oturup elbisesini ateşin yakması ve ateşin vücuduna işlemesi, bir kabrin üzerine oturmasından daha hayırlıdır.”**

b- Ölünün biçiminin bozulmasına gelince; “İhtiyacı olan bir kimseye, ölü bir kimseden gözlerinin çıkarılması, vücudunun kesilerek akciğer, karaciğer, kalp ve böbrek gibi bir organının verilmesi, ölünün biçimini (vücut yapısını) bozmaktır ki İslam ölünün biçimini bozmayı haram kılmıştır”:

- Buhari, Abdullah İbn Zeyd el-Ensari’nin şöyle dediğini rivayet etti: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّهْبِي وَالْمُتَلَّةِ **“Allah’ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem, (cesedin) biçimini bozmayı yasakladı.”**

- Ahmed, İbn Mace ve Nesai, Saffan İbn Assal’ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Allah Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem bizi bir seriyyeye gönderirken şöyle dedi: سِيرُوا بِاسْمِ اللَّهِ، وَفِي **“Allah’ın adıyla ve Allah yolunda gidin! Allah’ı inkar edenlerle savaşın! (Cesetlerin) biçimini bozmayın, ihanet etmeyin ve çocukları öldürmeyin!”**

Yukarıda geçen delillere binaen, kanı masum olan ölü birinin organının canlı olan birine nakledilmesinin şer’an haram olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır...] Daha önceki soru cevaptan aktarılanlar bitti.

Aynı şekilde klonlama kitapçığında, zaruret halinde organ nakli hakkında geçenleri aktaracağım:

[... Zaruret hali; Allah’ın, yiyeceğini-içeceğini kaybetmiş ve hayatı ölüm tehdidi altında olan, mecbur kalmış bir kimseye, ölü, kan, domuz eti ve benzerleri gibi Allah’ın yenilmesini haram kıldığı yiyeceklerden bulduklarını yemesini mübah kıldığı bir haldir. O halde bu durumda; hayatının bekası kendisine organ nakli yapılmasına bağlı olan diğer bir kişinin hayatını kurtarmak için ölünün organlarından birinin nakledilmesi mübah olur mu?

Buna cevap vermek için zaruret hükmünün bilinmesi kaçınılmazdır ki böylece hayatı sona ermiş bir kişinin organlarının, bunlara ihtiyaç içerisinde olan başka bir kişiye nakledilmesi hükmünün bilinmesine ulaşmış olalım.

• Zaruretin hükmüne gelince: Şüphesiz Allah Subhanehu ve Teala, yiyeceğini-içeceğini kaybetmiş ve hayatı ölüm tehdidi altına giren mecbur kalmış bir kimseye, ölü, kan, domuz eti ve Allah’ın yenilmesini haram kıldığı tüm yiyeceklerden benzerleri gibi Allah’ın haram kıldığı yiyeceklerden bulduklarını hayatını muhafaza edecek kadar yemesini mübah kılmıştır. Allahu Teala şöyle buyurmuştur: **“Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına**

kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi de aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur.” [Bakara 173]
Dolayısıyla mecbur kalmış bir kişi, bulduğu haram olan bu yiyeceklerden açlığını bastırarak ve hayatını sürdürecektik kadar yiyebilir. Şayet bunlardan yemez ve ölürse hem günahkâr hem de kendisinin katili olur. Oysa Allahu Teala şöyle buyurmuştur: **“وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ”** **“Ve kendinizi öldürmeyiniz!”** [Nisa 29]

- Geçen zaruret hükmüne binaen bu hükmün, hayatı sona ermiş bir kişinin organlarının, hayatının kurtulması için buna muhtaç olan başka bir kişiye nakledilmesi durumuna kıyas edilmesi yoluyla tatbik edilmesi mümkün müdür?

- Bunun cevabına bakılır. Zira bu meselede kıyas hükmünün tatbik edilmesinin şartı, - organın nakledilmesi durumunun olduğu- kıyas edilen fûrudaki mevcut illetin -yiyeceğini- içeceğini kaybetmiş bir kimsenin zaruret hali olduğu- kendisine kıyas edilen aslî illetin ya aynine ya da cinsine ortak olmasını gerektirir. Çünkü kıyas, ancak aslî hükmün aslî illet vasıtasıyla fûruya geçmesidir. Dolayısıyla fûru illeti, ister umumî isterse hususî sıfatlarında olsun aslî illete ortak olmadığı zaman, aslî illet fûruda mevcut olmaz. Böylelikle de aslî hükmün fûruya geçmesi imkânsızdır.

- Burada organ naklinin durumuna göre bu nakledilen organlar, ya kalp, karaciğer, böbrekler ve akciğer gibi zannı galiple hayatın kurtulması kendisine bağlı olan organlardan olur ya da göz, bir böbreği sağlıklı olan kimsenin ikinci böbreği, el, bacak ve benzerleri gibi hayatın kurtulması kendisine bağlı olmayan organlardan olur.

- Hayatın kurtulması nakledilmesine bağlı olmayan ve kaybedilmesi insanın ölümüne yol açmayan organlara gelince; hayatın kurtulması olan aslî illet, bunlarda mevcut değildir. Dolayısıyla zaruret hükmü bunlara intibak etmez. Buna binaen gözün veya sağlıklı bir böbreği olan kimsenin ikinci böbreğinin veya elin veya bacağın hayatı sona ermiş olan bir kişiden bunlara ihtiyacı olan başka bir kişiye nakledilmesi şer’an caiz değildir.

- Zannı galiple insan hayatının kurtulması nakledilmesine bağlı olan organlarda ise iki yön vardır:

Birincisi: Bunlarda mevcut olan illetin -ki o, hayatın kurtulması ve sürdürülmesidir- zaruret durumunda olduğu gibi hasıl olması kesin değildir. Çünkü mecbur kalan kişinin, Allah’ın haram kıldığı yiyeceklerden yemesi, kesin olarak hayatının kurtulmasına götürmektedir. Ancak kalbin veya karaciğerin veya akciğerin veya böbreğin nakledilmesi, bu organların kendisine nakledildiği kişinin hayatının kesin olarak kurtulmasına götürmemektedir. Zira kurtulma hasıl olabilir de hasıl olmayabilir de. Nitekim bu organların kendilerine nakledildiği kimselerde gerçekleşen birçok vakıa bunu kanıtlamaktadır. Bu nedenle illet, tamamlanmamış olmaktadır

İkinci yöne gelince: Kıyastaki fûru şartlarından olan diğer bir şart ile ilgilidir. Bu ise fûrunun, kıyas illetinin gerektirdiği şeye ters düşmeyi gerektiren râcih çelişkiden yoksun olmasıdır. Buradaki fûruda ise -ki o, organ nakli durumudur-, kıyasın illetinin gerektirdiği hususlara ters düşmeyi gerektirecek râcih bir nass varit olmuştur ki o, ölünün saygınlığına saldıranın veya ona eziyet etmenin veya onun şeklini bozmanın haram kılınmasıdır. İşte bu râcih nass, organ nakli illetinin gerektirdiği caizliğe ters düşmektedir.

- Bu iki yöne binaen; kalp, karaciğer, akciğer ve böbrek gibi hayatın kurtulması nakledilmesine bağlı olan organların, ister bir Müslüman ister bir zımmî ister bir muahedeli isterse de bir müste'min olsun kanı masum olan hayatını kaybetmiş bir kişiden, hayatı bu organların nakledilmesine bağlı olan başka bir kişiye nakledilmesi caiz değildir.] Klonlama kitapçığından aktarılanlar bitti.

İkincisi: “Birinci” maddede zikredilenlerden açıkça anlaşılmaktadır ki; (karaciğer, böbrekler ve akciğer gibi hayatın kurtulması kendisine bağlı olan diğer organlar gibi) kanı masum olan birinden kalbin nakledilmesi şer’an haramdır. Bu da kanı masum olan birinin kalbini bir başkasına bağışlamasının caiz olmadığı anlamına gelmektedir. Aynı şekilde kanı

masum olan birinden bağışlanmış olan kalbin alınmasının da caiz olmadığı anlamına gelmektedir. Çünkü haram olan saldırının anlamı, aynı şekilde kanı masum olan birinin bağışlanan kalbinin alınması için de geçerlidir. Dolayısıyla kalp naklinde haram olan, sadece kanı masum olan birinin veya velisinin onun kalbini bağışlaması değildir, bilakis kanı masum olan birinin bağışlanan kalbinin alınıp bir başka kişiye nakledilmesi de aynı şekilde haramdır. Çünkü ölünün bedenine saldırmanın anlamı, bağışlanma durumunda, yani kanı masum olan birinin bedeninden kalbin çıkarılması durumunda da meydana geldiği gibi kanı masum olan birinin bedenindeki kalbin bir başkasına nakledildiğinde de meydana gelmektedir. Böyle bir durumda, yani kanı masum olan ölünün bedeninden bir organın çıkarılması durumunda vacip olan, kanı masum olan birinin bağışlanan bedeninden çıkarılan organı defnetmek olup onu bir başkasının tedavisi için kullanmak değildir. Zira Ebu Davud Aişe Radiyallahu Anhe kanalıyla Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğu tahriç etmiştir: كَسْرُ عَظْمِ الْمَيِّتِ كَسْرُهُ حَيًّا “Ölünün kemiğini kırmak, onu diri iken kırmak gibidir.” Avnu'l Mabûd Şerhu Suneni Ebî Davud'da şöyle geçmektedir: Suyuti, hadisın sebebini açıklarken Cabir Radiyallahu Anhu'nun şöyle dediğini bildirmiştir: Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile birlikte bir cenazeye gitmiştik. Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem kabrin kenarına oturdu, biz de onunla birlikte oturduk. Mezar kazan kişi kaval veya pazı kemiği çıkardı ve onu kırmak için gidince bunun üzerine Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle dedi: لَا تَكْسِرُهَا فَإِنَّ كَسْرَكَ إِيَّاهُ مَيِّتًا “Onu kırma! Senin onu ölü iken kırman, onu diri iken kırman gibidir. Lakin onu kabrin kenarında toprağa göm.” Rasul Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bu rivayete göre ölünün kemiğinin yeniden defnedilmesini emretmiş olup bundan da ölünün ondan ayrılan organının defnedilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak; kalp gibi yaşamın kendisine bağlı olduğu bir organı, kanı masum (dokunulmazlığı) olan yaşayan birinden almak caiz olmadığı gibi aynı şekilde bir başkasını kurtarmak için bile olsa onu bağışlamak da caiz değildir... Yine öldükten sonra onun alınmasını vasiyet etmek de caiz değildir. Çünkü kişinin öldükten sonra bedeni üzerinde tasarruf hakkı yoktur. Aynı şekilde mirasçıların da sadece mallardan payları vardır. Ancak ölünün bedeni üzerinde hiçbir yetkileri yoktur. Sonra ölen kişinin bedeninden herhangi bir parçayı bağışlayamazlar. Çünkü bu ona bir saldırdır ve haramdır.

Umarım bu açıklama yeterli olmuştur. Bilen ve hüküm verenlerin en hayırlısı Allah'tır.

Kardeşiniz

Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 11 Rabi'u'l Üla 1442

M. 26/12/2020

Cevaba, Emir'in aşağıdaki web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<http://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4089/>